

УДК 336: 631.162

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.В. Петруня

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: оборотні активи, запаси, дебіторська заборгованість, управління, оптимізація.

Анотація. Розглянуто різні підходи щодо управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств. Особлива увага приділялась фінансовому аналізу оборотних активів. Запропоновано конкретні напрями удосконалення управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств.

Вступ. В умовах ринкової економіки всі сільськогосподарські підприємства зацікавлені в ритмічному і стабільному функціонуванні. Щоб досягти високих результатів, потрібна чітко збудована, обгрунтована і ефективна фінансова політика управління активами. Важливою складовою частиною системи фінансового менеджменту агропромислових підприємств був і залишається механізм управління оборотними активами. Справа в тому, що розробка досконалого механізму управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств і дієве застосування його на практиці є досить актуальною проблемою в даний час, оскільки ефективне формування і регулювання обсягу оборотних активів сприятиме підтримці оптимального рівня ліквідності, забезпечить оперативність виробничого і фінансового циклів діяльності, а отже досить високу платоспроможність і фінансову стійкість аграрних формувань.

В зв'язку з цим, метою даної статті є дослідження механізму управління оборотними активами, що включає не лише традиційні методи, але й активне використання короткострокового кредитування для забезпечення маневреності поведінки організації АПК і адекватності її реакції на зміну кон'юнктури ринку.

Аналіз останніх досліджень. Низька ефективність політики управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств спостерігається також і на регіональному рівні. Зокрема, дані аналізу фінансово-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств України в процесі проведених нами наукових досліджень свідчать, що вже протягом 2007 року частка грошових коштів абсолютної більшості сільськогосподарських підприємств в загальній вартості їх майна складала всього лише близько 1 %, а в середньому близько 80 % всіх наявних оборотних коштів було заміщено простроченою кредиторською заборгованістю. При цьому в результаті проведених розрахунків і на підставі наявних статистичних даних було встановлено, що за цей період сукупна сума кредиторської заборгованості перевищувала спільну величину дебіторської заборгованості в 4 рази [1, с. 61 - 64].

Негативна динаміка складу і структури джерел формування оборотних активів і, внаслідок цього, неплатоспроможність і фінансова нестійкість сільськогосподарських підприємств, гостро поставили питання про вдосконалення політики управління оборотними активами підприємств агропромислового комплексу.

В даний час існує значна кількість методик і підходів, направлених на під-

вищення ефективності управління оборотними активами підприємств. Розглянемо ті з них, які є найбільш актуальними, набули широкого поширення і можуть бути прийнятні в системі фінансового менеджменту сільськогосподарських підприємств.

Так, в роботі І.О. Бланка [2] сформована чітка послідовність етапів здійснення політики управління оборотними активами, яка в цілому полягає в проведенні аналізу динаміки, складу і структури оборотних коштів, показників ефективності їх використання; формуванні необхідного обсягу оборотних активів; раціоналізації і оптимізації структури джерел їх фінансування.

Важливість даної методики полягає і в тому, що вона відображає основні підходи в управлінні як загальним складом оборотних активів, так і в розрізі конкретних їх видів - запасів дебіторської заборгованості, грошових коштів.

У роботі Г.В. Савицької [3] викладена система показників, необхідних для дослідження ефективності використання оборотних активів; висвітлені напрями аналізу факторів, що на неї впливають; акцентована увага на детальному вивченні матеріальної частини оборотних активів. Цінність представленої методики полягає у встановленні впливу чинників на показники функціонування оборотних коштів, розрахунку резервів зростання оборотності і рентабельності оборотних активів, виручки, прибутку, виявленні можливого резерву скорочення засобів, що беруть участь в обороті сільськогосподарського підприємства.

В.В. Ковальов [4], підкреслюючи в своїй роботі доцільність застосування короткострокового кредиту у фінансуванні поточних активів, представляє чотири моделі управління оборотними активами, вказуючи при цьому, що частка короткострокових зобов'язань у складі джерел формування оборотних коштів зростає послідовно: «консервативна — компромісна — агресивна — ідеальна модель», а ризик порушення ліквідності змінюється в протилежному напрямі.

Узагальнюючи спектр лише деяких основних розглянутих методик, використовуваних в даний час, вважаємо, що в цілях ефективного процесу управління оборотними активами необхідно синтезувати всі наявні методичні підходи, які повинні взаємно доповнювати один одного, забезпечуючи при цьому не лише комплексний та послідовний, але і гнучкий механізм формування, оптимізації і поповнення обсягу оборотних коштів.

Результати досліджень. На наш погляд, на початковому етапі управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств слід дослідити наступне: динаміку питомої ваги оборотних активів у загальній сумі активів; співвідношення темпів зміни середньої їх суми з темпами зміни обсягів реалізації продукції; динаміку питомої ваги основних груп оборотних коштів в загальній сумі активів і тенденцію їх оборотності; динаміку показників ефективності використання оборотних активів (коефіцієнтів оборотності, тривалості одного обороту, коефіцієнта завантаження, рентабельності оборотних активів); кількісний вплив чинників на зміну цих показників.

Така послідовність дає можливість виявити резерви оборотності і надлишки оборотних коштів, а також розрахувати резерви зростання виручки, чистого прибутку і рентабельності оборотних активів.

Досліджуючи при цьому групу виробничих запасів, доцільно здійснити детальний аналіз динаміки показників ефективності використання матеріальної частини оборотних коштів (матеріаловіддачі, матеріаломісткості, питомої ваги матеріальних витрат в собівартості продукції, чистого прибутку на 1 грн. матері-

альних витрат, коефіцієнта співвідношення темпів зростання обсягів виробництва і матеріальних витрат, коефіцієнта економічності використання матеріалів в порівнянні зі встановленими нормами, системи часткових показників — сировинності, паливомісткості, енергомісткості тощо) і провести їх факторний аналіз. Далі має сенс визначити потребу в оборотних коштах на основі планованого обсягу виробництва і реалізації з використанням розрахункових нормативів за окремими групами оборотних коштів і в цілому по сільськогосподарському підприємству. Таким чином, існуюча система показників оцінки дозволяє розкрити резерви для зростання оборотності і рентабельності оборотних коштів, а також скоротити тривалість виробничого і фінансового циклів.

В ході управління оборотними активами необхідно завжди пам'ятати про те, що кожна із складових частин оборотних активів має свої особливості: обґрунтування запасів повинне проводитися на основі розрахунку оптимальної партії постачання і середньодобового залишку з врахуванням ефективної системи контролю за їх рухом; управління дебіторською заборгованістю має на увазі не лише аналіз динаміки її розміру, питомої ваги, складу і структури за попередній період, але і формування кредитної політики по відношенню до покупців продукції, систему кредитних умов, а також систематичний контроль дебіторів; управління грошовими коштами передбачає не лише контроль рівня абсолютної ліквідності, але і оптимізацію середнього залишку всіх грошових коштів на основі розрахунків операційного, страхового, компенсаційного і інвестиційного резервів. При цьому контроль за рухом грошових потоків повинен здійснюватися відповідно до бюджету надходжень і витрачань грошових коштів та усунення касових розривів.

Не менш важливим аспектом в політиці управління оборотними активами є формування раціональної структури джерел їх фінансування. Як відомо, у зв'язку із сезонністю сільськогосподарського виробництва і неспівпаданням моментів відвантаження продукції і її оплати, потреба в оборотних коштах в організаціях АПК протягом року неоднакова. Якщо для фінансування постійної частини оборотних активів використовуються власні і притримані до них засоби, то для покриття частини варіюючих активів доцільно застосовувати механізм короткострокового кредитування, види і форми якого залежать від руху оборотного капіталу підприємства і тривалості операційного циклу.

Ось чому для фінансування поточної діяльності організацій АПК зазвичай використовується комерційний кредит та інші форми банківського кредитування, найбільш гнучкими з яких в даний час є овердрафт і кредитні лінії, а також бюджетний і податковий кредити, сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають можливість розробити програму заходів щодо підвищення ефективності управління оборотними активами на сільськогосподарських підприємствах і забезпечити контроль за її практичним здійсненням за наступними напрямками: поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами; скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації виробництва (використання новітніх технологій механізації і автоматизації виробничих процесів, підвищення рівня продуктивності праці, повнішого використання виробничих потужностей підприємства, трудових, матеріальних ресурсів і так далі), а також підвищення

контролю за рухом найбільш важливих категорій запасів (на основі системи АВС-аналізу) і розподілом в чіткій відповідності із структурою їх витрачання (застосування системи XYZ-аналізу); прискорення процесу відвантаження продукції і оформлення розрахункових документів, застосування перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості, ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів (використання флоута, скорочення розрахунків готівкою, відкриття «кредитної лінії» в банку), створення чітких систем контролю за рухом дебіторської заборгованості і грошових коштів, розвиток механізмів безготівкових розрахунків.

Висновки. Таким чином, запропонований спосіб управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств дозволяє: врахувати результати аналізу складу, структури, рентабельності оборотних активів та їх окремих груп; встановити вплив різних чинників на показники ефективності функціонування оборотних активів, розрахувати резерви їх зростання; визначити обсяг можливо вивільнення засобів із обороту; розкрити і реалізувати резерви збільшення виручки і чистого прибутку; оптимізувати і оперативно регулювати потребу в окремих видах оборотних активів в цілях мінімізації витрат і досягнення високих фінансових результатів.

Для покриття поточних потреб сільськогосподарських підприємств в оборотних коштах доцільно залучати короткостроковий кредит та інші фінансові інструменти (факторинг, облік векселів тощо).

В цілому ж управління оборотними активами дає можливість зберігати досить високий рівень ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості агропромислових організацій в ринкових умовах.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2007 рік. Держ. комітет статистики України / за ред. Осауленко О.Г. – К.: Консультант, 2008. – 631 с.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. Т. 1 – К.: Ника-Центр, 2008. – 592 с.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие – [7-е изд., испр.] / Г.В. Савицкая. – Мн.: Новое знание, 2006. – 704 с.
4. Ковалев В.В. Управление финансами / В.В. Ковалев. – М.: “ФБК-ПРЕСС”, 1998. – 612 с.

Петруня Н.В. Особенности управления оборотными активами сельскохозяйственных предприятий

Аннотация. Рассмотрены различные подходы к управлению оборотными активами сельскохозяйственных предприятий. Особое внимание уделялось финансовому анализу оборотных активов. Предложены конкретные направления по усовершенствованию управления оборотными активами сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: оборотные активы, запасы, дебиторская задолженность, управление, оптимизация.

Petrunya N.V. Features of agricultural enterprises current assets management

Summary. The different views of agricultural enterprises current assets management have been considered. The special attention was spared the financial analysis of current assets. Concrete directions on the improvement of agricultural enterprises current assets management have been offered.

Keywords: current assets, supplies, account receivable, management, optimization.